

Bevarandeplan för Natura 2000-området

Tomsängen

Omslagsfoto: Per Folkesson

LÄNSSTYRELSEN
Södermanlands län

Natura 2000

Natura 2000 är ett ekologiskt nätverk av värdefulla naturområden inom EU. Utpekande av Natura 2000- områden bygger på krav som finns i EUs fågeldirektiv och art- och habitatdirektiv. Syftet är att hejda utrotning av vilda djur och växter och att hindra att deras livsmiljöer förstörs. Alla medlemsländer ska peka ut områden dels för fåglar som anges i EUs fågeldirektiv, dels för naturtyper och arter som anges i art- och habitatdirektivet. Genom utpekandet åtar sig länderna att de utpekade värdena i områdena ska bevaras långsiktigt. Natura 2000-nätverket är en av hörnstenarna i EUs arbete för att bevara biologisk mångfald. I fågeldirektivet och habitatdirektivet listas 170 naturtyper och sammanlagt cirka 900 växt- och djurarter som särskilt värdefulla. 90 av naturtyperna och drygt 100 av djur- och växtarterna i habitatdirektivets bilaga 1 och 2 finns i Sverige. Därtill häckar regelbundet cirka 60 av fågeldirektivets fåglar i vårt land.

Bevarandeplaner

För varje Natura 2000- område ska Länsstyrelsen ta fram en beskrivning. Detta ska göras i särskilda bevarandeplaner eller i en skötselplan om området även är naturreservat. I planen ska det finnas en beskrivning av området med bevarandesyfte, bevarandemål och beskrivningar av de naturtyper och arter som ska bevaras och bidra till gynnsam bevarandestatus. Hot mot Natura 2000-områdets arter och naturtyper, och behov av bevarandeåtgärder, t ex skydd eller skötsel, ska beskrivas. Informationen ska underlätta förvaltningen av området och tillståndsprövningar enligt miljöbalken.

Bevarandeplanen ska fastställas av Länsstyrelsen, som även är ytterst ansvarig för att målsättningen med området uppfylls. Bevarandeplanen ska revideras när ny kunskap tillkommer eller när förutsättningar för området ändras. Bevarandeplanen är inte ett juridiskt bindande dokument. För formell reglering av skydd eller skötsel kan andra beslut behövas, t ex skyddsbeslut för naturreservat. Föreskrifter enligt eventuella skyddsbeslut gäller parallellt med den tillståndsplikt som gäller inom Natura 2000.

Tillståndsplikt och samråd

För att inte skada naturvärden krävs tillstånd för verksamheter eller åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område. Det kan även gälla åtgärder utanför Natura 2000-området, om de kan påverka miljön i området. Detta regleras i miljöbalken (7 kap. 27-29§§). Då det kan vara svårt att avgöra vilka åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka naturvärden behöver man samråda med Länsstyrelsen före genomförandet. Vid skogsbruksåtgärder hålls samråd med Skogsstyrelsen. Mer information finns hos Länsstyrelsen, läs på webben eller kontakta en handläggare.

Kartor

Information om naturtypers utbredning och arter i ett enskilt område går att hitta med hjälp av kartverktyget Skyddad natur. Det kan nås på Naturvårdsverkets hemsida genom att söka på

”kartverket skyddad natur”. I kartverket söker du upp aktuellt område och klickar på namnet för mer information (se bilaga för användarhandledning).

Det finns även möjlighet att ladda ner naturtypskartan som shp-fil. Det görs på Miljödataportalen.

För mer information om Natura 2000:

Länsstyrelsens hemsida: www.lansstyrelsen.se/sodermanland eller telefon 010-22 340 00

Naturvårdsverkets hemsida: <http://skyddadnatur.naturvardsverket.se/>

Miljödataportalen: <http://mdp.vic-metria.nu/miljodataportalen/>

Bevarandeplan för Natura 2000-området SE0220367 Tomsängen

Kommun: Vingåker

Områdets totala areal: 27,7 ha

Bevarandeplanen uppdaterad av Länsstyrelsen:

Bevarandeplanen fastställd av Länsstyrelsen: 2017-12-19

Markäggarförhållanden: Staten genom Naturvårdsverket

Regeringsbeslut, historik:

SPA: Nej, pSCI: 2000-07-01, SCI: 2005-01-01, SAC: 2011-03-01, regeringsbeslut
M2010/4648/Nm

Naturtyper och arter som ska bevaras i området:

Naturtyper och arter enligt art- och habitatdirektivet samt fågeldirektivet:

9070 - Trädklädd betesmark

9080 - Lövsumpskog

9160 - Näringsrik ekskog

Bevarandesyfte

Det överordnade bevarandesyftet för Natura 2000-nätverket är att bidra till bevarandet av biologisk mångfald genom att bibehålla eller återskapa gynnsam bevarandestatus för de naturtyper och arter som omfattas av EUs fågeldirektiv eller art- och habitatdirektiv. För det enskilda Natura 2000-området är det överordnade syftet att bevara eller återställa ett gynnsamt tillstånd för de naturtyper eller arter som utgjort grund för utpekandet av området.

Prioriterade bevarandevärden: Ekskog med inslag av asp och hassel på näringsrik mark med gamla träd och död ved. Trädklädda betesmarker med gamla träd och död ved. Lövskog med gamla träd och bevarad hydrologi.

Motivering: Området hör till de värdefullaste lövskogsområdena i västra delen av Södermanlands län. En lång rad rödlistade arter knutna till gammal ek och gammal asp har noterats i området.

Prioriterade åtgärder: De slutna lövskogsmiljöerna i den norra delarna och lövsumpskogarna bör

lämnas till fri utveckling medan de trädklädda markerna i de södra delarna bör hävdas och hållas i ett halvöppet skick, fria från igenväxningsvegetation.

Beskrivning av området

Tomsängen är belägen i den västra delen av Södermanlands län, i Vingåkers kommun söder om vägen mellan Högsjögård och Bistorp. Natura 2000-området gränsar huvudsakligen mot åkermark men i väster bildas en mycket smal strandzon mot Högsjön. Området tillhör de mest värdefulla lövskogsområdena i västra Sörmland. Samtidigt utgör skogarna och betesmarken ett strövvänligt och attraktivt område för besökande. Här finns ihåliga gamla ekar, grova hålaspar och hasselbuskar i en blandning av vildvuxen lövskog och hagmark.

Norra delen av området består av olikåldrig lövskog, dominerad av asp med inslag av ek, lönn, ask, lind och rikligt med hassel. Om våren täcks marken av blommande blåsippa, liljekonvalj, ekorrbär och harsyra. Vegetationen har sitt ursprung i ett tidigare mer öppet hagmarkslandskap, men har sen länge fått växa igen till en sluten skog. Ett antal vidkroniga gamla ekar vittnar om den tidigare markanvändningen.

Den södra delen utgörs av ett bestånd av hagmarkskaraktär. Denna del har genom omfattande restaureringsinsatser öppnats upp betydligt.

Två större och en mindre sumpskog med klibbal finns också i området. Gran förekommer i begränsad omfattning i hela den beskogade delen. I ett begränsat område centralt i Natura 2000-området är graninslaget dock stort.

I Natura 2000-området har en lång rad rödlistade arter påträffats. Bland lavar kan nämnas arter som lunglav *Lobaria pulmonaria*, klosterlav *Biatoridium monas-teriense*, blyertslav *Buellia violaceofusca*, skuggorangelav *Caloplaca lucifuga*, gul dropplav *Cliostomum corrugatum* och rödbrun blekspik *Sclerophora coniophaea*. Bland de rödlistade svamparna finns bl.a. arter knutna till ek som oxtungssvamp *Fistulina hepatica*, ekticka, *Phellinus robustus* och blekticka *Haploporus tuberculosus*. Fågelfaunan i området innehåller flera rödlistade hålhäckade fåglar som stare, mindre hackspett, gröngöling och spillkråka. Bland insekter finns ett antal noterade rödlistade arter som grön aspvadbock *Saperda perforata*, mindre träfjäril *Lamellocossus terebra*, jättesvampmal *Scardia boletella*, skeppsvarvsfluga *Lymexylon navale* och mindre svampklobagge *Mycetochara humeralis*.

Sydväst i området ligger ett gravfält, troligen från äldre järnåldern, bestående av 18 rundade stensättningar. Andra intressanta kulturlämningar är en fångstgrop, röjningsrösen och terrasseringsar. En gammal stenmur utgör delar av södra gränsen och genom området löper den gamla landsvägen mellan Vingåker och Högsjö.

Vad kan påverka negativt

- Inväxning av gran och andra trädslag av igenväxningskaraktär i lövskogsdominerade naturtyper och naturbetesmarker.
- Svag eller utebliven hävd i trädklädda betesmarker så att dessa växer igen.
- Föroreningar som kan påverka känslig epifytflora negativt.

Nedanstående faktorer utgör ofta hot mot förekommande naturtyper, men bör inte utgöra något hot mot naturvärdena i Tomsängen då de är otillåtna enligt naturreservatets föreskrifter.

- Skogsbruksåtgärder och avverkningar av enskilda träd i de områden som är avsatta för fri utveckling, utöver åtgärder som föreskrivs i skötselplanen.
- Upparbetning och omhändertagande av döda träd och död ved.
- Körning med skogsbruksmaskiner eller andra tunga fordon som kan skada markskiktet.

- Gödsling av naturbetesmarker.
- Spridande av kemiska medel i området, t.ex. kalkning, bekämpningsmedel.
- Dikning i sump- och fuktskogar.

Bevarandeåtgärder

Förutom vad som i övrigt gäller enligt miljöbalken och annan miljölagstiftning krävs tillstånd för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område. Tillstånd krävs inte för verksamheter och åtgärder som direkt hänger samman med eller är nödvändiga för skötseln och förvaltningen av det berörda området (7 kap 28 a § miljöbalken).

Skydd: Området är skyddat som naturreservat.

Skötsel: Naturvårdsinriktad betesdrift med skötsel av träd- och buskskikt i den trädklädda betesmarken. Röjning av igenväxningsvegetation som till exempel uppslag av hassel och klibbal i den trädklädda betesmarken. Övriga delar av området lämnas till fri utveckling, dock med undantag för några av de vidkroniga jätteträd som finns spridda inom skogshabitaten. Dessa bör hållas fria från inväxande träd och buskar. Det bör även undersökas i vilken utsträckning det stora diket i områdets nordöstra del påverkar hydrologin i lövsumpskogen.

Uppföljning av naturtyper och arter

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av bevarandemål genomförs. Uppföljningen ska ske enligt de manualer för skyddade områden som har tagits fram av Naturvårdsverket. Mätbara mål, så kallade målindikatorer, ska registreras i databasen SkötselDOS. Dessa målindikatorer följs sedan upp. Målsättningen är att kunna se om de bevarandemål som satts upp i bevarandeplaner och skötselplaner uppfylls, att skötseln fungerar och att Natura 2000-naturtyperna och arterna har gynnsamt tillstånd.

Naturtyper och arter enligt art- och habitatdirektivet samt fågeldirektivet:**9070 - Trädklädd betesmark**

Areal: 9,2 ha. Arealen fastställd i regeringsbeslut

Beskrivning

Natura 2000 områdets södra del utgörs av trädklädd betesmark som genom omfattande restaureringsinsatser under senare år har öppnats upp betydligt. Betesmarken karaktäriseras av glest stående medelgrov ek med inslag av lind, rönn, björk, hassel, enstaka gran och ung ask. Yngre träd liksom mycket grova träd förekommer också. På ett par kullar där träd och buskar står tätt och bildar dungar växer även tall. Vid restaureringen har ett antal högstubbar lämnats och död ved i form av lågor är inte ovanligt. Träden, i synnerhet de grova med håligheter, grov bark, mulm och döda delar är utmärkta substrat för många organismer. De ovanliga skalbagarna gulbent grenbock *Grammoptera ustulata* och skeppsvarvsfluga *Lymexylon navale* är två mycket sällsynta exempel från grov vårtbjörk och ek i betesmarken. Härifrån har också rapporterats inte mindre än sex fladdermusarter – samtliga gynnade av de grova, håliga träden. Marken är i huvudsak ganska flack och tuvtåtel-fuktäng är dominerande vegetationstyp. Förutom tuvtåtel är även veketåg, älggräs och blåsstarr rikligt representerade. Här och var förekommer dock hävdgynnade vegetationssamhällen med brunven, krypven, vitklöver, revsmörblomma, gökblomster och på mindre fuktig mark svinrot, prästkrage, grönvit och vanlig nattviol, pillerstarr, blekstarr, hirsstarr, trådtåg, backsmörblomma, blåsuga och betesdaggekåpa. På grund av svag hävd breder stora bestånd av piprör och örnbräken ut sig. Ekorrhör, liljekonvalj, vitsippa, hässlebrodd, lundgröe och stenbär är andra arter som gynnats av de senaste årens svaga hävd och nu är vanliga i betesmarken. Ett grävlingstryt finns i betesmarkens norra del.

Bevarandemål

De trädklädda betesmarkerna ska vara präglade av bete, ha en mosaikartad struktur, en naturlig näringsstatus och en riklig förekomst av gamla hävdpräglade träd. Den biologiska mångfalden av arter knutna till de solbelysta träden såväl som till markens flora ska vara hög. I området ska finnas gott om brynmiljöer med blommande träd och buskar av till exempel lönn, säl, rönn, hagtorn, slån och nyponbuskar. Området ska hävdas med bete och igenväxningsvegetation ska endast förekomma sparsamt. Typiska arter för naturtypen som till exempel gul dropplav, knägräs och mindre bastardsvärmare ska vara vanligt förekommande. Arealen trädklädda betesmarker ska vara minst 9,2 ha.

Bevarandetillstånd

Gynnsamt bevarandetillstånd.

9080 - Lövsumpskog

Areal: 1,8 ha. Arealen fastställd i regeringsbeslut

Beskrivning

Sumpskogen inom Tomsängen utgörs av tre från varandra åtskilda alkärr – två större belägna i den norra delen och ett mindre nära områdets centrum. Klibbal är tydligt dominerande och inslagen av andra lövträd som glasbjörk, ask och asp är få. Gammal al med sockelbildningar förekommer. Buskskiktet är sparsamt och utgörs i huvudsak av hägg som fläckvis bildar svårgenomträngliga snår. Bland gräs och örter i fältskiktet är älggräs den mest tongivande. Videört, revsmörblomma och skogsfräken är också vanliga medan arter som mannagräs, äkta förgätmigej, åkermynta, frossört, ormbär, stinksyska och missne är mer lätträknade. Typisk i alkärr är rankstarr. Signalarten trubbfjädermossa *Homalia trichomanoides* är noterad i området. Hässlebrodd förekommer ganska rikligt i alkärret närmast vägen i norr.

Bevarandemål

Lövsumpskogen ska ligga på fuktig - blöt mark med naturlig hydrologi. Skogen ska vara olikåldrig och ha inslag av äldre träd och död ved. De övre trädsikten ska domineras av klibbal, ask, asp och glasbjörk. Gran eller främmande trädslag ska inte dominera.

Lövsumpskogen ska ha naturskogskaraktär och hysa en hög biologisk mångfald av kärlväxter, mossor och fåglar. Typiska arter, som t.ex. sumpviol, källpraktmossa och mindre hackspett, ska förekomma i området. Arealen lövsumpskog ska vara minst 1,8 ha.

Bevarandetillstånd

Ej gynnsamt bevarandetillstånd. Det bör undersökas i vilken utsträckning diket i områdets nordöstra del påverkar hydrologin i lövsumpskogen.

9160 - Näringsrik ekskog

Areal: 15,9 ha. Arealen fastställd i regeringsbeslut

Beskrivning

Ek-hasselskogen i Tomsängens nordvästra del har sitt ursprung i ett tidigare hagmarksstadium men har genom lång tids igenväxning alltmer fått karaktär av lövnaturskog med inslag av gran. Av ädellövträden är ek vanligast och växer mer eller mindre glest över hela det beskogade området utanför alkärren. Lind, lönn och alm förekommer också - de två sistnämnda i mycket begränsad omfattning. Asp och hassel däremot är talrikt representerade i olika ålder och grovlek och bidrar på ett betydelsefullt sätt till områdets höga naturvärden. I buskskiktet finns också skogstry. Många arter är knutna till träden – bl.a. signalarten hasselticka *Dichomitus campestris* på hassel och lavarna liten punktlav *Acrocordia cavata* på asp och kornig nållav *Chaenotheca chlorella* på ek. Den sistnämnda anses vara beroende av hög och jämn luftfuktighet. Den höga luftfuktigheten är också en viktig förutsättning för områdets rika svampflora - t ex växer här den vackra kandelabersvampen *Artomyces pyxidatus* på gamla asplågor. Koralltaggschamp *Hericium coralloides* och rutskind *Xylobolus frustulatus* är andra exempel på svampar med höga krav på sin livsmiljö. De bitvis täta hasselbestånden skuggar effektivt marken som därför inte sällan är mycket fattig på gräs och örter. Vårfloran är dock tämligen rik med arter som blåsippra, trolldruva, underviol, ormbär, vårärt och vätteros. Hässlebrodd och lundgröe är de vanligaste gräsen och bland mossorna märks kranshakmossa, hus- och vägg-mossa och signalarterna fällmossa *Antitrichia curtipendula* och stubbspretmossa *Herzogiella seligeri*.

Bevarandemål

Den näringsrika ekskogen ska vara olikåldrig och ha inslag av äldre träd och död ved. Skogen ska ha naturskogskaraktär och hysa en hög biologisk mångfald av kärlväxter, mossor, lavar och svampar. De övre trädskikten ska domineras av ek och/ eller avenbok. Vidkroniga ekar som tidigare stått ljusöppet ska stå fritt från konkurrenadede träd- och buskar. Invasiva och främmande arter ska inte förekomma. Fältskiktet ska vara örtrikt och vårblomningen riklig. Området ska ha en art- och individrik epifytflora och en rik svampfauna avseende främst vedsvampar. Typiska arter som t.ex. grov vätteros, hasselticka och guldpuddrad spiklav, ska förekomma i området. Arealen näringsrik ekskog ska vara minst 15,9 ha.

Bevarandetillstånd

Gynnsamt bevarandetillstånd.

Dokumentation

Exempel på arter som har noterats i området:

Lavar:

Klosterlav, *Biatoridium monasteriense*
Blyertslav, *Buellia violaceofusca*
Skuggorangelav, *Caloplaca lucifuga*
Gul dropplav, *Cliostomum corrugatum*
Rödbrun blekspik, *Sclerophora coniophaea*

Insekter:

Ptinella aptera
Brun guldbagge, *Liocola marmorata*
Platt gångbagge, *Cerylon deplanatum*
Röd Halsad plattbagge, *Oplocephala haemorroidalis*
Stekelbock, *Necydalis major*
Myskbock, *Aromia moschata*
Grön aspvedbock, *Saperda perforata*
Mindre träfjäril, *Lamellocossus terebra*
Jättesvampmal, *Scardia boletella*
Skeppsvarvsfluga, *Lymexylon navale*
Gulbent grenbock, *Grammoptera ustulata*
Mindre svampklobagge, *Mycetochara humeralis*
Avlång flatbagge, *Grynocharis oblonga*
Rödvingad knäppare, *Ampedus hjorti*
Svartbrun brunbagge, *Phloiotrya rufipes*
Småknäppare, *Hylis foveicollis*

Referenser

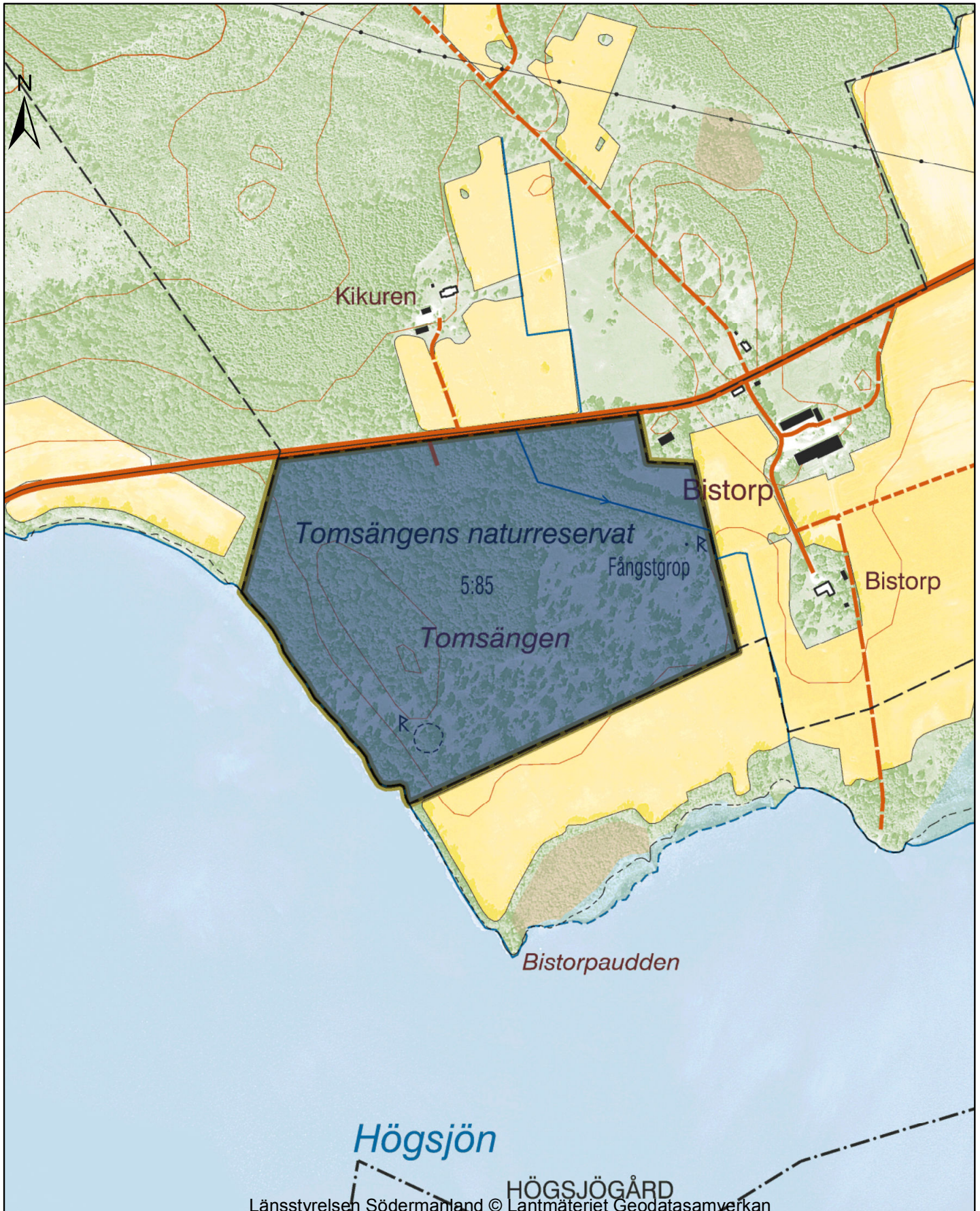
Fornminnesregistret, Västra Vingåkers socken
Länsstyrelsen i Södermanlands län 2003: Beslut över bildande av Tomsängens naturreservat i Vingåkers kommun. Beslutsdatum 2003-06-13.
Länsstyrelsen i Södermanlands län 2003: Skötselplan för Tomsängens naturreservat
Länsstyrelsen i Södermanlands län: Bevarandeplan för Natura 2000-område Tomsängen, SE0220367, Vingåkers kommun. Fastställd 2007-03-06.
Sveriges Geologiska Undersökning, 1988: Berggrundskartan, 9F Finspån NO.
Sveriges Geologiska Undersökning, 1994: Berggrundskartan, 9F Finspån NO. Digital utgåva.
ArtDatabanken Rödlistan 2015

Inventeringar

Ahnlund, H. 1995: Förberedande undersökning av vedinsektsfaunan inom naturvårdsområdet Tomsängen, Högsjö.
Arportalen 2015-12-01
Elmhag, J. 2001: Tomsängen. – Länsstyrelsen i Södermanlands län & Adoxa.
Fransson, E. 2003: Kulturmiljövärden Tomsängen. – Länsstyrelsen i Södermanlands län.
Gertz, J. 1999: Fladdermusinventering i Södermanlands län. – Länsstyrelsen i Södermanlands län.
Karlsson, B. 1998: Förteckning över växter i Tomsängen vid Bistorp i V:a Vingåker. (2 delar)
Länsstyrelsen i Södermanlands län 2002: Lavinventering i Natura 2000-områden i

Södermanlands län

- Olofsson, D., Rydberg, H. & Toresson, H.-G. 2002: Svampfloran i tolv sörmländska lövskogar. – Länsstyrelsen i Södermanlands län. Regional miljöövervakning. Rapport M-2002-1.
- Svedlindh, C. 1985: Inventering av ädellövskogar i Södermanlands län. Objektkatalog. – Opubl. material. Länsstyrelsen i Södermanlands län.
- Wikars, L. 2002: Vedskalbaggar och andra insekter i sex skogsområden i norra Södermanlands län. – Länsstyrelsen i Södermanlands län.

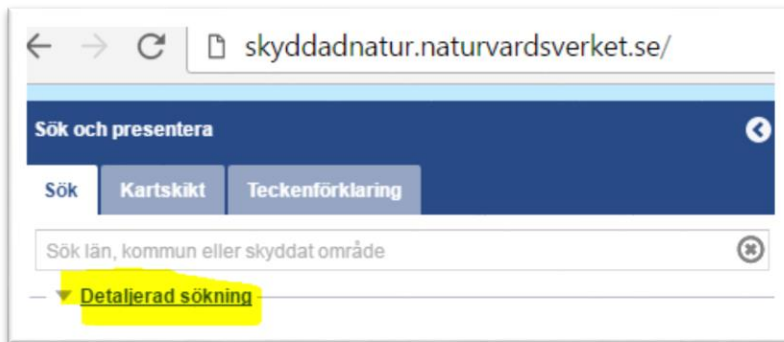
Länstyrelsen Södermanland © Lantmäteriet Geodatasamverkan

Karttjänst Skyddad natur

<http://skyddadnatur.naturvardsverket.se/>

För att få en bild av var i respektive Natura 2000-område naturtyperna finns kan Naturvårdsverkets karttjänst Skyddad natur användas.

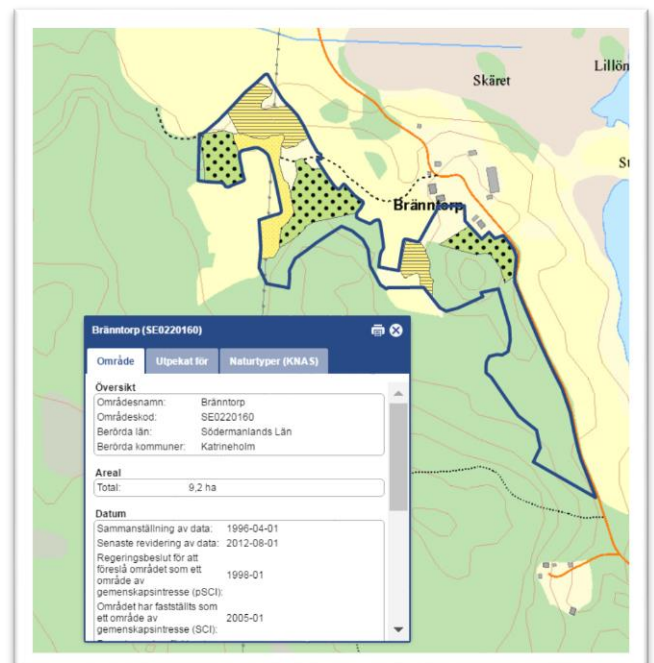
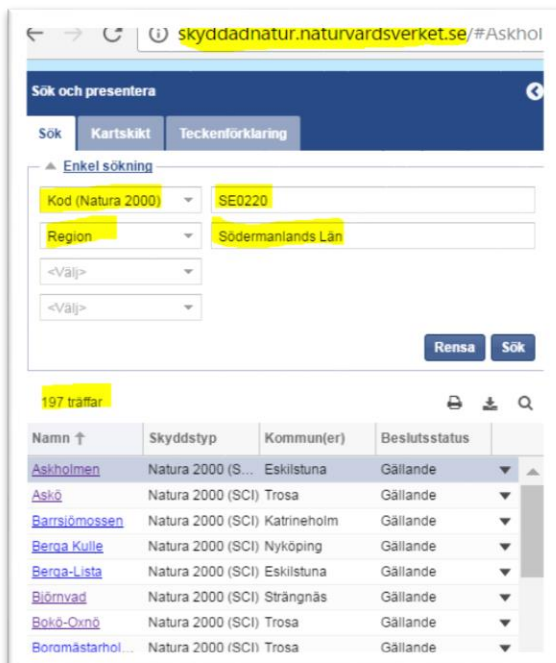
Välj "Detaljerad sökning"

Välj alternativ *Kod (Natura 2000)* skriv in SE0220

Välj *Region* och sök fram Södermanlands län

Sök, det ska bli 197 träffar. När man klickar på ett av namnen i listan kommer man dit i kartan.

För att se Naturtyper för områdena i kartan gå in på fliken "Kartskikt".

Avmarkera allt i *Naturvårdsregistret*. Det är endast *Naturtypskarteringar* > *Natura naturtypskartan (NNK)* > *Naturtyper (ytor)* som ska vara markerade. Klicka sedan i kartan på den naturtyp du vill veta mer om så kommer en informationsruta upp i fönstret.

